

UNO HAMMARSTRÖM:

Finska språket i Sverige

Kapten Uno Hammarström har länge intresserat sig för de finsktalandes problem i Sverige. Hit har kommit flyktingar österifrån med finska som modersmål, hit har finsktalande inflyttat eller kommit för att arbeta eller som turister. Hur har de mötts? I varje fall inte så som borde ha skett med människor som talar ett av de allmänt använda språken i Norden. Enskilda industrieföretag har visserligen gjort mycket för att hjälpa, genom språkkurser men också och kanske bättre genom att anställa kuratorer och andra som kunnat underlätta anpassningen till Sverige. Men staten bortser från de inflyttades behov i alltför hög grad. Det finns numera andra trakter i Sverige än Norrbotten, där skäligt avseende bör fästas vid kunskap i finska språket hos myndigheter och på t ex sjukhus. Det är orätt att de som tillhör en nordisk språkgrupp skall känna sig som diskriminerade när de kommer hit för att arbeta, vilket de inbjuds till genom lagstiftningen och där de som alla vet också utför en nyttig gärning.

Den i Sverige kyrkobokförda finländska befolkningen uppgick den 31.12.1970 till 208 955. Denna siffra utgör drygt hälften av totalantalet utläningar 411 280, som vid samma tidpunkt vistades här. Därefter följde 36 863 jugoslaver, 31 454 danskar, 27 641 norrmän och 20 892 tyskar. Finländarnas dominans bland invandrarna är sålunda påtaglig. I anslutning till siffran 208 955 bör också nämnas att även 60 000 finländare blivit svenska medborgare efter kriget. Dessutom kan vi lägga till några tusen ingermanländare och fjärrkarelare med finska som modersmål, vilka också erhållit svenskt medborgarskap. Slutligen finns här ett mera svårbedömt antal som ej låtit kyrkobokföra sig, vilket å andra sidan delvis kompenseras av sådana som lämnat Sverige utan att ändra härvarande kyrkobokföring.

Angående finländarnas modersmål föreligger tyvärr inga exakta uppgifter, och vi kan endast beklaga att möjligheten att inhämta sådana icke utnyttjades i samband med 1970 års folkräkning. Invandrarutredningen har emellertid genom sina undersökningar i någon mån sökt täcka denna brist. I dess betänkande del 1 räknar man med att av de under 60-talet invandrade finländarna 23 % har svenska som modersmål. Denna siffra sätts även i relation till andelen svenskspråkiga i Finland som 1960 uppgick till 7,4 %. Med det starka inslaget av svenskspråkiga i den finländska utvandringen torde dessas andel av Finlands befolkning år 1970 ha sjunkit betydligt. Som en av förklaringarna till den höga procenten finlandssvenskar bland invandrarna räknar utredning-

n med att återflyttningen till Finland är större bland finnarna. Mycket tyder också på att andelen finlandssvenskar bland invandrarna redan från början är minst den dubbla jämfört med procentalet i Finland.

Finnarnas problem

Vår avsikt här är främst att betrakta finnarnas problem i Sverige. Det är tyvärr inte ofta dessa blivit föremål för något närmare intresse i Sverige, där de utför sin dagliga gärning. Fil lic Kari Tarkiainen, Uppsala, pekar samtidigt på hur lyhörd opinionen däremot är i Finland när det gäller hur de utvandrade landsmännen var det i Sverige. Han redovisar i detta sammanhang även en del undersökningar som gjorts beträffande de finskspråkiga invandrarna i Sverige: Vad som i sammanhanget slår läsaren är att det lilla som härigenom kommit fram synes vara utfört av finländare och i huvudsak publicerat på finska, vilket lett till att den svenska opinionen inte kunnat tillgodogöra sig de redovisade erfarenheterna.

Detta ursäktar dock inte det ringa intresse vi svenskar visat speciellt för den finskspråkiga invandrargruppen. Vi har öppnat vårt land för en fri nordisk invandring och därmed erkänt att de nordiska folken skall äga företräde både på vår arbetsmarknad och i andra sammanhang. Detta har också kunnat utnyttjas av de invandrare, som redan behärskat danska, norska och svenska, men inte i samma utsträckning av dem som endast talat finska. Bortsett från att de haft lätt att komma hit, har de fått en ställning mera på-

minnande om den som gäller invandrare från språkligt mera avlägsna länder. En tysktalande invandrare har oftast haft lättare att finna sig till rätta i Sverige än en finsktalande för att nämna ett exempel. Med andra ord: vi har i Sverige inte haft blick för hur finnarna i praktiken skall kunna utnyttja de möjligheter den nordiska arbetsmarknaden är avsedd att ge, varför det borde vara på tiden se till att finnarna inte behöver vistas och arbeta här mer eller mindre handikappade i språkligt avseende.

Det svenska samhället har nu efter en period av 25 år med en ständigt ökad invandring av olika befolkningselement till sist kommit underfund med det ändamålsenliga att även kunna tala med dessa litet bättre än hittills. Resultatet har blivit att man startat språkkurser för invandrare bl a på arbetsplatserna. Finnarna kan också konstatera att man på många håll satt igång skolundervisning på finska vid sidan av den allmänna. Avsikten härmed är givetvis den bästa. Beträffande undervisningen på arbetsplatserna är dock frågan om inte de svenska myndigheterna vad finnarna beträffar hyser en viss övertro på resultaten. I många fall kan dessa bli bra, men sannolikt blir det inga toppresultat. Ju äldre en inte studievän person med finska till modersmål är desto svårare har han att lära ett nytt språk. Han kommer att förstå ett och annat men att själv uttrycka sig blir för mången hopplöst. Detta enär finskan saknar en hel del av våra språkljud samt konsonantsammansättningar. Problemet bottnar sålunda i svårigheter för många att anpassa sina tungor till

de svenska ljudformerna. Tyvärr fattar många svenskar detta som uttryck för ovilja mot vårt språk utan att förstå de bakomliggande orsakerna. Alla skäl talar dock samtidigt för att vi bör fortsätta med undervisningen i svenska.

Det finska språket

På vårt förhållande till finska språket måste dock ytterligare aspekter anläggas. Finska språket har sedan gammalt hemortsrätt inom Sveriges nuvarande gränser. Det utgör det andra inhemska språket i ordningen, medan lapskan följer därefter. Finska är dessutom ett av de fyra stora språken i Norden. Det talas i vårt land numera som modersmål inte endast av omkring 40 000 svenskar i norr utan dessutom av invandrare till ett antal av cirka 225-240 000. De finsktalande från Finland är vidare vår största turistgrupp. De reser ständigt och speciellt under semestertid i bil, buss och på tåg genom eller till och från Sverige.

Mot denna bakgrund finns anledning efterlysa anledningen till den kallsinnighet med vilken Sverige, speciellt det officiella, betraktar det finska språket och de människor inom våra gränser som talar detta som modersmål. Vi borde med tanke på Finlands och det finska folkets insats i vår historia och inför våra förpliktelser i det nordiska samarbetet, där vi representerar den största nationen, i stället vara intresserade av att låta finska språket här få en ställning, som gav den stora finsktalande befolkningsgruppen samma möjligheter att hävda sig som övriga folkgrupper i Norden.

Men detta har hittills varit ganska svårt. Allt för många svenskar, inte minst i ledande ställning, envisas att i sitt handlande betrakta finska språket som någon slags bygdedialekt, som man inte närmare behöver befatta sig med. Om detta är betingat av historisk slentrian eller rätt och slätt bottnar i brist på omtanke om vår betydelsefullaste invandrargrupp må vara osagt.

Var talas finska?

Ett faktum är att det hittills rått en viss skillnad mellan å ena sidan näringslivets förmåga att ta hand om de finsktalande invandrarna och det officiella Sveriges. På många större industrier har man eftersträvat att driften även kunnat fungera på finska, att det funnits finsktalande personal på anställningskontoren, som socialkuratorer m m. Dyligt har givetvis stimulerat trivseln och de finsktalande har sökt sig till sådana arbetsplatser. Även enskilda affärsmän har förstått att med finsktalande anställda kommer också en finsk kundkrets.

Går vi däremot till statliga och kommunala inrättningar med vilka våra finsktalande förr eller senare kommer i kontakt är det betydligt sämre. För arbetsmarknadsorganen och prästerskapet måste dock undantag göras, samtidigt som den ekonomiska svårigheten att öka antalet finsktalande själasörjare är ett faktum. Även invandrarverket har efter sin tillkomst gjort en god insats. Men i övrigt? Var kan man tala finska på post, järnväg och telestationer? Var med representanter för polis, socialvård, sjukkassor, skatte-

myndigheter m fl institutioner? Var på sjukhus, apotek och tullstationer nedanför Norrbotten fungerar servicen även på finska? Jo, i vissa fall, och det är där en eller annan framsynt lokal chef kommit underfund med det nödvändiga häri och av taget initiativ anställt en och annan finskalande. På så sätt har mångenstädes problem till sist blivit lösta.

Någon generell uppmaning från högsta ort har vi däremot knappast sett till, detta trots en bestämmelse i gällande lag, som med litet god vilja borde kunna ges en vidare tolkning. Den återfinns i kungörelse nr 33 den 21.2.1930 och stadgar att Kungl Maj:t »funnit för gott förordna att vid tillsättande av befattning i trakt inom Norrbottens län, där finska språket mera allmänt talas, skäligt avseende skall fästas å kunskap i detta språk». Numera kan praktiskt taget alla utom invandrarna tala svenska i Norrbotten men däremot inte i storstadsområdena, i Sjuhäradsbygden, Bergslagen med flera bygder, dit den finska invandringen varit omfattande och där man kan säga att det finska språket i våra dagar »mera allmänt talas». Kan inte av formella skäl kungörelsen från 1930 direkt tillämpas under nuvarande förhållanden bör den snarast moderniseras.

Reformförslag

Frågan om tillsättande av personal med kunskap i finska vid vissa institutioner borde i praktiken inte vara svår att lösa. Formellt behövdes vid ledigförklarande av befattningar endast att man angav att sådan kunskap räknas som merit. Detta skulle efter hand kalla fram ett betydande an-

tal unga människor som fyller kravet. De kan vara antingen tornedalingar som flyttat söderut eller söner och döttrar till finska invandrare som kommit hit under 40- och 50-talen och som numera är dubbelspråkiga. Tyvärr lever inom dessa grupper många i tron att de inte har någon användning för sin finska. Att vårda och förkovra detta språk har för många tett sig ganska meningslöst. Det svenska samhället har inte mer än undantagsvis lyckats upptäcka den tillgång vi äger i dessa ungdomar och kunnat dra nytta av dem i det nordiska samarbetets och servicens tjänst. Även i detta avseende har industrin och affärsvärlden upptäckt det hela tidigare, och bl a kunde tidskriften *Veckans Affärer* vid ett tillfälle berätta om de framgångar svenska företag haft i Finland med hjälp av i Sverige uppvuxna dubbelspråkiga försäljare.

I Sverige måste vi alltså lära oss att vägen till finnens hjärta går genom finska språket. Det gäller inte endast vid försäljning i Finland. Lika viktigt är det för våra företag att med den hjälpen skapa trivsel på arbetsplatserna och komma till rätta med överörligheten bland finnarna. Den bakgrund, det svenska samhället utgör, måste dessutom vara sådan att den medverkar till allmän miljötrivsel även för de finsktalande. En finne med svårigheter att lära sig svenska måste kunna hänvända sig till befattningshavare vid olika statliga och kommunala inrättningar, för vilka han förtroendefullt kan lägga fram sina problem. Allt detta skulle det svenska samhället, om dess befattningshavare i mera framskjuten ställning hade

blick för saken, kunna ordna. Detta behöfve inte heller dra några nämnvärda kostnader. Vad som fordrades vore främst god vilja och förmåga att efter hand komplettera vissa personalgrupper med lämpliga personer.

Slutligen må också framhållas att en mera förstående inställning från svenska myndigheters sida gentemot den betydelsefulla finsktalande invandrargruppen skulle hälsas med stor tillfredsställelse i

Finland. Där har man efter kriget på ett helt annat sätt än tidigare visat sitt intresse för svenska språket, bl a genom den skolreform som nyligen genomförts. Det borde därför vara på tiden att Sverige vidtar några reciproka åtgärder. Vi har även förpliktelser som inte får nonchaleras. Vill vi ha nordiskt samarbete, måste detta kunna äga rum på bred bas, där ingen språkgrupp behöver känna sig diskriminerad.